

Українська Родина

(THE UKRAINIAN FAMILY)

Популярний літературно-
історичний журнал

Виходить що місяця
Редагує й видає

Олександр Луговий

526 Bathurst Street, Toronto, Ontario, Canada

A Journal of Popular
Literature and History

Edited and published
monthly by

Alexander Luhowy

Поодиноке число..... 30с

Річна передплата \$3.00

Single copy 30с

Yearly subscription..... \$3.00

Рік II. ч. 5 (8), Травень, 1948.—May, 1948. Vol. II. No. 5 (8).

З М І С Т

Наполеон I. — Письменник.....	окл.
Полковник Степан Подобайло-Сіверський.....	стор. 1
Не в словах любов.....	стор. 6
В кігтях двоголового орла — Ол. Луговий.....	стор. 7
До братів — Н. М. Уманець.....	стор. 16
Літопис історичних подій по державах.....	стор. 17
Літопис подій з української історії.....	стор. 22
Історія Української Православної Церкви.....	стор. 26
Вісти — Антін Біденко.....	стор. 32
Ворожба небесних знаків.....	окл.
Чого то нам на старість нудно?.....	окл.

Права застережені.

Copyright reserved.

З друкарні

Alberta Printing Co., 10345-96 Street, Edmonton, Alberta

diasporiana.org.ua

Наполеон I. — Письменник

Не багато в світі знайдеться людей, яким про Наполеона нічого не було б відомо. Про Наполеона-цісаря написано досі не менше 40 тисяч ріжних книжок. Про Наполеона-письменника світ довідався зовсім недавно, віднайшовши рукопис його автобіографічного роману — “Клісон і Євгенія”.

Вперше згадав про ту працю історик Ашкеназі, років тому 20. У 1920 році французський історик Еміль Дар присвятив романові “Клісон і Євгенія” обширну статтю. Дослідники точно установили, що героїнею того роману є перша нещаслива любов Наполеона, Дезіре Клярі, пізніща королева Швеції (жінка маршала Карла-Жана Бернадота, що став шведським королем).

У 1794 році, Наполеон Бонапарт, ледви 25-літній генерал-бригадир приїхав в Марсель. Його брат, Жозеф, військовий комісар міста, познакомив Наполеона з родиною багатого купця Клері, свого тестя. Молодий генерал залюбився у молодшу сестру своєї братової, Дезіре.

Тимчасом, упав Робеспер, Наполеона арештовано. Родина Клері вважала, що одного Бонапарта їм аж задовсить, навіть братова Наполеона, Жолі. Наполеона переслідують невдачі. Револьюційний уряд змусив його залишити військову службу. Він шукає будь якої цивільної служби, проживає годинник, чоботи, убрання, щоб не вмерти з голоду. Дезіре, хоч любить генерала, однак піддається намовам родичів і перестає з Наполеоном переписуватися.

Роман написаний талановито. Якось напрошується порівняння героїні з першою жінкою Наполеона, Жозефиною Богарне, що його зраджувала. Наполеон, сюжетом роману, начеб собі випрокував.

Відомо, родина Клярі перерахувалася. Дезіре Клярі стала королевою Швеції, упустивши можливості стати цісаревою Франції. І повстає питання, — яка доля стрінула б світ, якщо б Наполеон оженився з Дезіре Клярі?

Рукопис “Клісона і Євгенії” до другої світової війни переховувалася в Варшаві.

УКРАЇНСЬКА РОДИНА

РІК II.

ТРАВЕНЬ, 1948

ЧИСЛО 5 (8).

Ол. Луговий

Полковник Степан Подобайло-Сіверський

Козацька Україна часів гетьмана Богдана Хмельницького видала чи не найбільше визначних державних діячів, вояків і, як це не дивно, навіть діячів культурних. Східній подорожник, архидіакон Павло Алепський писав адже, що в Україні Хмельницького дуже рідко можна було здибати село, у якому не було б школи; по більших селах було шкіл по дві і по три в одному. Писав також Алепський, що неписьменність в Україні майже зникла навіть серед молодшого жіноцтва. І порівнюючи свої спостереження з спостереженнями свого батька, патріярха Олександрійського Макарія, що також побував в Україні двома наворотами, — дуже дивувався, що в такий короткий час, за неповних вісім літ гетьманування Хмельницького все так змінилося на краше.

А дивного в тому нічого не було. В часах Хмельницького все, що було в Україні крашого, ідейнішого — енергійно кинулося до праці над розбудовою державного життя. Не бракувало й учителів, адже сама Колегія Могилянська в Києві, під опікою козацтва рік річно випускала сотки молодих людей з високою освітою. Правда, освіта тогочасна не рівнялася теперішній, та всеж не була гіршою від західньо-європейської. А сім чи вісім літ є час не малий: багато можна зробити, коли до праці є охота.

Про культурний стан в Україні Хмельницького писалося вже й у нас не мало. Зате про козацьких полководців, про діячів державних досі не було ще чомусь людини, щоб цею справою зацікавилася, і ми дуже мало про них знаємо. А полководців було багато. Були більш і менш талановиті, були й геніяльні. Побіч самого Хмельницького Козацька Україна його часів видала ще бодай трьох воєнних геніїв — полковників Михайла Кричевського, Івана Хведоровича-Богуна та Степана Подобайла-Сіверського. Про перших двох всеж бодай що будь українці знають, нехай і самі лише імена. Однак про Подобайла, здається,

хоч що будь знають дуже рідкі одиниці поміж мільйонами українців. Тих одиниць не набереться і кількох десятків.

* * *

Родився Степан Подобайло у 1620 чи 1621 році, у Новгород-Сіверському повіті, у теперішній Чернигівщині. Батьки походили з колишніх боярів Новгород-Сіверського князівства, що в Княжу добу відогравали значну ролю. Але вірність своїй батьківській релігії, гидування усякими вислугами Річі Посполитій Польській спричинили те, що родина втратила давнє значення. Є вістки, що батько славного полковника займав незначне становище “підкоморія” Новгород-Сіверського повіту. У його скромній хаті перебував якийсь час патріарх Єрусалимський Теофан, їдучи в Київ для висвячення православної української єрархії. Патріарха Теофана польський король проголосив тоді турецьким шпигуном і наказав старостам, як лиш Теофан у межах Польщі зявиться, тайком звести його зо світу. Отже, відвага і відданість Україні скромного підкоморія, що наважився засудженого Польщею на смерть патріарха під боком старости перетримувати й охороняти, тут виявляється як найяркіше.

Батько Степана не хотів віддати сина до єзуїтських колегій, де б нівечили його душу, а до коштовних лицей не мав змоги віддати. Відомо тільки, що хлопець кілька літ виховувався у щойно заснованій митрополитом Петром Могилою Київській Колегії.

Рік всенароднього зриву, 1648, застає Степана Сіверського молодшим старшиною у драгунській хоругві воеводи “руського” (це б то Київського). Та до того побував він мабуть на Запоріжжі, бо носить вже козацьке ім'я — Подобайло. Відай ще перед вибухом української національної революції Подобайло опинився на Запоріжжі, бо в поході Хмельницького на Жовті Води і Корсунь він командував у війську гетьмана козацькою сотнею. В боях показав мабуть свої здібности військового провідника. Інакше годі пояснити те, що гетьман Богдан вислав його в ролі головного команданта вибивати литовсько-польські залоги з Задніпрянських міст, віддавши під його команду багато від нього старших сотників Шумейка Кривошапку, Гаркушу, Бруяку та ще кількох козацьких ватажків навіть з імени невідомих.

І сподівання Хмельницького молодий сотник виправ-

дав. За кілька місяців козацькі ватаги вибили ворожі залоги з Чернигова, Козельця, Гомеля, Могилева, Орші, Черська, Мглина. Далі перекинулися через Дніпро і через Бобруйськ-Борисів облягли столицю Білорусі — Минск. У той же час козацькі полковники, — Соколовський захопив Слуцьк, Піддубський — Бобруйськ, що був тоді сильною фортецею, Михненко — Мозир і Гладкий — Пинськ. Козацькі ватаги почали продиратися до Вільна, але настало замирення, тож козацтво мусіло відійти на північний енографічний український кордон, зводячи завзяті бої з литовською армією князя Януша Радзивила. У цих боях загинули полковники Піддубський, Соколовський, Михненко і Гладкий та сотники Гаркуша і Кривошапка.

З проголошенням другої війни, у травні 1649 року, сотник Подобайло веде першу сотню Чернігівського полку (властиво полк у теперішньому розумінні). На північному фронті залишено три повстанчі полки — Овруцький, Чорнобильський і Брагинський на Правобережжі (проти Литви). На Чернігівщині залишилися лише городові сотні, бо лівобережний кордон зобов'язався охороняти московський цар Олексій Михайлович. Командуючий Північним Українським фронтом, полковник Ілля Голота, роздратований близьким сусідством сильною, у складі 16 полків піхоти й кіноти, Литовської Армії, почав бойову акцію перший. Розгромив наємні німецькі полки генерала Донавая (скотляндець), коло Жагалю, тепер Загалля, а тоді Донавай обрушився на слабкі українські полки всею литовською армією. У висліді — північний український фронт розгромлено, вся вища старшина і самий командуючий фронтом погинули. Заходила небезпека, що литовська армія посуне в Україну, на Київ, на відстані не далі 150 верств від Жагалю. Гетьман Хмельницький доходив уже в той час до границь Галичини, яких 350 верств від Києва. Вістку про розгром Північного фронту одержав він під Староконстантиновим. І не гаючись вислав сотника Подобайла, надавши йому звання наказного полковника Чернігівського, північний фронт рятувати. Але зміг вислати з ним тільки сто й кілька козаків кінноти Чернігівського толку, бо сам потребував помочи проти двох сильних польських армій в команді Фірлея (зпольщеного українця) та самого короля Яна Казимира. Четвертого дня Подобайло трибув до Чернигова ще з дороги розіславши гінців по-

містах Чернігівщини з закликком, щоб все, що може носити зброю стягалося до Чернігова. Самий з кількома сотками людей станув на шляху до Києва, під містечком Лоевом, над Дніпром. До тижня, під Лоевом, на спливу рік Сожі в Дніпро і річки Чорної в Сож, станув шістьтисячний Чернігівський полк другого порядку, з старих і підлітків. Переформувалися з недобитків полки Овруцький, Чернобильський і Брагинський. Всі горіли бажанням недопустити ворога в Україну, але зброї ні гармат не було.

Литовська армія скупчувалася в той час у Річиці, 45 верств напівніч. В початку липня прибув в армію князь Радзивил, визначний войовник того часу, а 18 липня Литовська армія рушила в похід на Київ. Складалася вона з вісьмох полків, переважно німецької піхоти, найкращої у тогочасному світі, та вісьмох полків також переважно німецької кінноти, при 60 гарматах. Крім тих полків була ще сила ріжних шляхетських частин та до вісьмох тисяч лужної челяді, яка по правді лише любила грабувати, але в небезпеці також хапалася зброї і не зле билася. І цю страшенну силу фахових войовників мало завдання недопустити в Україну кілька тисяч беззбройних старців і дітей.

Гетьман Хмельницький, одержавши від Подобайла відомість про рух і силу литовської армії вислав на литовський фронт другого воєнного нашого генія, полковника Київського Кричевського, однак зміг йому дати лише три тисячі кінноти Київського полку. Литовська армія надійшла під Лоїв 22 липня і зразу ж засипала позицію Подобайла гарматним вогнем. Чотири дні козацтво відбивало литовські атаки, ведені всією піхотою й артилерією. А тимчасом наказний гетьман Кричевський перевів з Чорнобиля блискучий рейд у литовське запілля, який закінчив несподіваним нападом на литовські становища під Лоевом. Подобайло почувши відгомін бою за Дніпром, як добрий командант, негайно ж зарядив переправу чернігінців через ріку у поміч наказаному гетьманові (бій почався добу раніше, як було рішено, і полковник Подобайло мав почати переправу через Дніпро у досвіта, 1 серпня, але власною ініціативою зарядив переправу, як лиш почався бій, рано 31 липня). Погинули козаки, згинули полковники Бруяка, Панькевич і Гриць Голота, згинув і самий нак. гетьман Кричевський, згинувало половина чернігівців, ранено Подобайла, але литовську армію також було розгромлено так,

що вона з під Лоева мусіла забиратися у Литву. Литовці захопили в полон лише 54-х козаків, та 3-х старшин.

Дальші роки полковник Подобайло переорганізовує на козацький лад рідну йому Чернигівщину, виявлює небуденний адміністративний хист. Через два роки згинув Чернигівський полковник Мартин Небаба (у третій війні з Польщею і Литвою, у боях на підступах до Києва з тим же Радзивилом), і Подобайло призначається дійсним полковником Чернигівським, та наказним гетьманом Лівобережжя, маючи ледви 30 літ від уродження. Безнастанні війни з Польщею гетьман Хмельницький веде особисто, з поміччу полковника і також наказного гетьмана проти польського фронту Івана Богуна, а Подобайло веде бойові операції проти Литви.

Не відомо докладно, чи Подобайло присягнув у Переяславі московському цареві, чи подібно Богунові присягнути відмовився. Побіч Богуна він був найближчим до-радником гетьмана, отже у його пляни був втаємничений. Здається, що Подобайла у Переяславі не було, бо ж тоді велися бої з Литвою у Білорусі. Тим часом, після союзу з Московщиною, почалася четверта війна з Польщею і Литвою. Московські війська оперували напівночі. Захоплені міста змушували до присяги на вірність московському цареві. Того самого вимагали і по білоруських та навіть північно українських містах. Щоб до цього недопустити, наказний гетьман Подобайло, за згодою Хмельницького, повів операції у південній Білорусі. Швидко здобуваючи одне місто за другим і скрізь переводячи присягу населення на вірність Україні і гетьманові, Подобайло обложив місто Старий Бихів у центральній Білорусі, де замкнулася сильна литовсько-польська залога. В бою 2-го липня 1654 року, він згинув при невияснених обставинах. Недалеко оперували союзні московські війська, що блискучим бойовим успіхам наказного гетьмана заздріли, а коли додати до того і присягу білоруських міст Україні, московським воеводам наперекір, то зрозуміємо, що у москалів знайшлося багато причин з Подобайлом тихенько розправитись. А розправлялись з талановитими і своїми людьми вони й тоді добре вміли; згадати хоча б такого воеводу князя Михайла Шуйського, що урятував Московщину у 1609 році, та декому був невігідний, тож на при-нятті у його честь був отруєний власним дядьком. Неві-

ключене однак, що наш наказний гетьман був вбитий в бою, бо все і всюди любив бувати у найбільш небезпечних місцях.

Тіло наказного гетьмана привезено до Чернигова й поховано у ним побудованому Іллінському-Троїцькому манастирі.

С. Мусійчук

НЕ В СЛОВАХ ЛЮБОВ

Коли звяне квітка в полі,
Без тепла і без роси, —
Ти її не підноси
Самим словечком любови.

Коли дитина маленька,
У голоді, без молока,
Не вдержиш її життя
Словом милим і любеньким.

Саме словечко прихильне,
Лиш малюнок золотий, —
Без дарів, без щедроти —
Кінець життя невідхильний.

Любов, людскість і кохання
Самим словом не збувай, —
Корм життя, поживу дай,
Для людини — в час страждання.

Бо, як в справі серце звяне,
Душа й тіло защемить, —
Давай дари, — їсти й пити!
Словом — сили ти не вернеш...

У Москві збудовано перший крематорій, палити небіщиків. Інженери вичислили, що через п'ять хвилин після пущення у піч електричного току — від небіщика залишиться купка попелу. На пробу — знайшли замерзлого безпритульника, вкинули в піч, закрили дверцята. Інженер натиснув гудзик, пустив електричний струм, і дивиться на годинник, відчислює хвилини. Через п'ять хвилин відкрили дверцята, щоб забрати попел, а з середини печі загуло басом:

— Закрий, знуто, двері, а то протяг!

Ол. Луговий

В КІГТЯХ ДВОГОЛОВОГО ОРЛА

ПОВІСТЬ З ЧАСІВ ПЕРШОЇ ВЕЛИКОЇ ВІЙНИ

У двох частинах

(Перший том трилогії "Огнем і Кровю")

(Продовження)

Не довелося чернігівським гусарам, під прикриттям ніхоти, довго вигарцьовувати кіньми на подив галмчанок. Другого дня дивізія мала сутичку з ворожою кіннотою. Вибуло з рядів зо двіста товаришів зброї, — одні на вічний спочинок, другі у запілля, зализувати рани; кількох старшин у ворожий полон на голод і поневірку... Ще інші, пороху занюхавши, попросту вдали хворих. Перший показав дорогу в запілля всій московській аристократії корнет князь Воронцов-Дашков. Гарматне стрільно контузило панича так, що набрався невиводного сорому, — поїхав у запілля і всяка чутка по ньому загинула. Вибув з рядів і командант третьої сотні, підполковник хан Іомудський, а його місце заняв Паволоцький. Страти окупилися захопленням з пів тисячі полонених — австрійських словян. Після бою дивізію відтягнуто в резерву — кінноту шанували й бергли для великих боїв.

Австро-угорські 4 і 3 армії відходили без більшого опору. Фронт вигинався величезним півколом, якого центром став Львів. Російське командування намагалося ударною групою кінноти вийти у запілля групам Кольшоварі та Бем-Ермолі, відтяти їм шляхи відвороту, а заразом покінчити і зо Львовом. Бої на Гнилій Липі рішили долю Львова. Чотири кінні дивізії вислано в рейд в околиці Перемишля й Кракова, з метою перешкодити групованню ворожих військ у тих районах. Австро-угорська команда відгадала російські пляни і на відтинку Камінка Струмилова-Жовква перейшла у протинаступ, загрозивши самій ударній групі. Густа сіть шляхів допомагала швидкому перекиданню австрійських військ з відтинку на відтинок. Пляни обох воюючих сторін не повелися. Упадок Львова настав пару днів пізніше. (Здбутий 3 вересня 1914, 3-ю армією Руського і 8-ю Брусілова.) Але маневр ударної групи не вдався. Під Туринкою російські війська потерпіли поразку. Наступ спараліжовано на протяг тижня, за те рейд кінного кор-

пусу переведено блискучо... Починався “Великий галицький бій” коштом життя соток тисяч...

На відході мадярські гонведи давалися галицькому населенню в знаки страшними екзекуціями. Під замітом москвофільства, а то і явної зради, хапалося Богу духа винних людей, вішали їх без всякого суду, мордували й насилували жінок, арештували сотками й гнали Бог зна куди... І одночасно розпускали вістки про звірства російських військ, начеб то росіяни ріжуть всіх без розбору, колють малих дітей, відрізують груди в жінок. Терплячи страшні наруги від своїх “цісарських дітей” галицьке селянство сподівалося ще гіршого від ворожих москалів. Москаль у їхній уяві виглядав одноокою рогатою потворою без серця, шукаючою задоволення у передсмертній агонії своєї жертви, людодом. Не дивно, що при вістці про наближення російських військ населення ховалося хто куди міг. Приходили ті страшні москалі — і населення переконувалося в брехливості вісток розповсюджуваних своїми, приємно розчаровувалося. Звичайні люди, багато говорить тож мовою, спокійні, нікого не грабують, — мають, що їм потрібне, і свого досить. Не без того, звичайно, щоб котрий не потягнув що не на своєму місці лежить, пристають до дівчат; та це вже така парубоцька вдача — люди молоді...

З свого боку — гусари — самі українці, не бачили різниць між собою і галицьким селянством. Такаж ноша, тіж біленькі хатки; відмінна трохи мова, та вони знали, що й у російській Україні не скрізь говорять однаково. Правдиві москвини почувши мову галичан, лаялися:

— Чорт побрав би! Та цеж такі самі хахли, що і в нас у Росії. В Австрії самі німці — ми так думали, а тут на! Та нічого... Відобемо у німців Галіцію, хоч усі хахли будуть у нас. Нащо розділювати один народ між різні держави?

Свідоміші “хяхли” пояснювали “кацапам” причини, чому Галичина опинилася під владою Австрії.

— А, ви, мазниці, — добродушно насміхалися кацапи. — Чогож ви не боронилися?

— Ваша Кацапія не давала змоги...

— Що за Кацапія?... Наша матушка Росія всьому світу голова. А ви, кацапія... Кацапи хіба не люди?

— А вжеж ні! Кацапів навіть Бог не творив!

— А хтож? — сердилися вже кацапи.

— Те було так, — озивався котрийсь з хахлів. — Створив Бог лозу, а лоза козу, а коза цапа, а цап кацапа...

Слухачі, кацапів не виключаючи, вибухали сміхом. Загальним реготом закінчувалися кожний раз антагоністичні сперечки. Ніхто не злився, ні не ображався. Всіх їх воля керманичів поставила в однакові умовини і всіх ждала однакова невідома небезпека.

Напередодні боїв за Львів 16-тій кінній дивізії був даний кількадечний постій в корпусній резерві. Чернігівський полк розмістився у селі в кількох верствах від Рави Руської. Паволоцького сотня заняла північно-східний кут села. Розмістивши сотню він пішов до призначеної хати. В хаті застав немолоду, вже селянку, що зірвалася втікати, коли Паволоцький увійшов.

— Добрийдень — привитав жінку по українськи. — Чого ви так перестрашилися?

Селянка видивилася на ворожого старшину, що говорив її мовою і не знала, що казати. Ледви видушила з себе:

— Добрийдень, пане...

— Чого ви так злякалися? Я такаж людина, що й ви. Не бійтеся... — заговорив мягко, невиказуючи неприємного вражіння, збудженого переляком селянки. Це вперше зайшов він до хати в Галичині, вперше говорив. Невжеж би його особа побуджувала жах у людей?

— Буду у вас на постою, не бійтеся, — продовжував лагідно. — Ви господиня хати?

— Так, пане, — селянка потвердила посинівшими губами.

— То робіть, що вам потрібно і не звертайте на мене уваги, так, як би мене зовсім не було в хаті... — підбадьорював Паволоцький. Відопняв шаблю, револьвер, положив на лавці. Думав, чим би то перемогти ляк господині. Та селянка трохи осмілилася:

— Пан так гарно балакають по нашому... Може пан не москаль?

— І москаль і ні... Москаль, бо служу в москалях, тобто у війську, ношу російський однострій. А не москвин, бо належу до того народу, що й ви, галичани. Я українець, з Київщини, тітко.

Лагідний голос і отвертість Паволоцького переляк селянки трохи розвіяли. Ближче підступивши, дивилася на

нього, начеб бажала пізнати по обличчі, чи він справді такий добрий і щирий, чи може вдає. Нарешті заговорила, очевидно вдоволена обсервацією:

— То ви українець з Києва? Богуж дякувати... — зітхнула з полекшою. — Прошу сідати, пане, вибачте, що не прохала раніше. Чула, чула про Київ, цеж колишня столиця наша. Чи ви тільки самий з наших у цьому війську, що в селі?

— Чомуж би один! У полку більше наших, чим правдивих москвинів. Тільки говорять по російськи. У нас не вільно вживати української мови.

— Не вільно? А в нас вживають же... — здивовано сказала селянка.

— У вас, в Австрії устрій трохи відмінний, — коротко пояснив Паволоцький. Поглянув по стінах і завваживши портрети, сказав: — Ці портрети схойте. Поки я у вас, можуть висіти безпечно, але пізніше поздімайте їх. Шептицького, Франка, а тим більше Шевченка, росіяни знають і їх не терплять. Так само і старого вашого цісаря. Нащо наражуватись без потреби...

— Це моєї дочки — винувато оправдувалася господиня. — Не поспіли зняти, як ви прийшли.

— А деж ваша дочка? Виїхала може в Австрію?

Селянка вагалася, чи казати.

— Не бійтеся, можете говорити певно. Злого нічого ні їй ні вам за це не буде.

— Донька заховалася, — сказала по надумі.

— Так нехай виходить зо свого сховку. Боятися немає чого. Та й москвини не звірі ж, а люди. Кожний має матір, сестер, жінок. Вечером, певно, треба остерегатися. Кажуть — стереженого і Бог стереже.

— Ох, пане! Колиб ви знали, що тут виробляли мадяри, то зрозумілиб наш страх. А цеж ніби то свої... Чогож ми могли сподіватися від ворожого війська? Про ваше військо розпускали навіть українські часописи страшні чутки. Сховок ми приладили ще від мадярів...

— Наше військо, як і всяке інше. Є добрі люди, є й злі. Та поки я у вас, немає чого вам боятися. Ми не воюємо з цивільним населенням, не вважаємо галичан за ворогів. — Паволоцький заспокоював. — Ідіть, приводьте свою дівчину, нехай не сидить у темному льоху десь там.

Господиня вийшла в сіни, а по хвилі вернулася з двома дівчатами.

— Гарні галичанки, було чого ховатися, — жартом привитав їх Паволоцький. — І не сором вам, дівчата, ховатися від людей?

Дівчата почервоніли, несміло поглядаючи на ворожого старшину.

— Сором чи ні, та страх перемагає — відповіла за дівчат господиня. — Пан старшина є наш, українець, — заспокоювала дівчат.

— Обі ваші дочки?

— Ні, ця більша, — вказала селянка на чорняву дівчину, — дочка мого брата, з міста. Тут учителює у нас. А моя цієї зими семінар, якби не війна, скінчилаб. Тепер не знаю, як буде — розповідала вже зовсім осмілівши.

— А чоловік же ваш де?

— Там, де і всі... Боронить Австрію...

— Ах, так! Воюємо одні проти других не за свою країну, — сумно сказав ротмістр. Далі звернувся до дівчат: — Щож, боїтеся москалів дівчата? Деся певно дрижаки їли у льоху? Поживете, привикнете трохи і до москалів, — говорив з нервовим смішком. — Колиб хто чіплявся, то мені скажете. Я живу заходів... Та не такий страшних чорт, як його малюють звичайно...

Змішані дівчата не знали, що казати. Не такого відношення сподівалися вони від ворогів. І от, перший ворог, якого вони зблизька побачили, виявляється лагідною, симпатичною людиною, що розвіяла їх страхи й упередження, до того і своїм...

Нараз жінота засуятилася. У вікні доглянули якогось старшину, що спрямувався на подвіря. Поволоцький глянув у вікно і сказав тихіше:

— Йде наш командант полку. Москвин, та людина він дуже гарна...

Увійшов полковник Сабуров, середній на зріст стрункий блондин, років сорока, з невеликою рудавою борідкою і в окулярах.

— Ну, як, добре влаштувалися, Володимир Миколаєвич? — запитав по російськи замість привитатися.

— Точно так, Василю Васильовичу... Влаштувався не согірше... Прошу сідати...

Сабуров сів, окинув зором кімнату, спинився на пор-третах. Господиня і дівчата аж поблідли.

— Ум... “Бють пороги, місяць сходить” і тут на по-чесному місці... — заговорив лукаво. — А виж, тітко, не боїтєся держати їх отак на стіні?

Господиня кинулася було образи здіймати. Сабуров стримав її:

— Нехай висять на здоровля, шкоди вони нам не роб-лять. Як що вже так, то здійміть вашого Франца Йосифа; декому буде мозолити очи, особливо запільному началь-ству... Ну, я вступив на хвильку, мушу поглянути по ін-ших сотнях...

Сказав і вийшов. Паволоцький провів полковника до дверей.

— Москвин, кажете, а Шевченка знає, — дивувалася господиня.

— Егеж... Він трохи не всього Шевченка знає на па-мять. От, бачите яке у нас начальство.

— З таким, то можна витримати й москалів...

— Ну, не всі такі. Полковник походить з давних бо-ярів, знає, що рід його з України виемігрував у час татар-ської навали, то й ставиться до українства прихильно. Українцями визнають себе і наші генерали в дивізії.

— Як же вони йдуть завойовувати Галичину для Росії?

— Йдуть, бо мусять, служба... А хібаж галицькі укра-їнці не йдуть, або не йтимуть завойовувати Наддніпрян-щину для Австрії? І ми і ви в однаково підневільному ставовищі...

Паволоцький нараз посумнів. Згадав, що прилучення Галичини не принесе галицьким українцям користи. Знав нетерпимість російських адміністраторів до шкіл з неро-сійською мовою навчання, знав, що на посади в Галичині присилати будуть найгірший елемент, що на кожному кроці буде населенню відатися. Відчув, що і самий він є части-ною того величезного окупаційного механізму, співвину-ватим за кривди і знуцання, які будуть галичанам спри-чинятися. І несподівано для себе побажає розгрому армії, у рядах якої служив. Все одно, менше було би руїни, та й мир настав би скоріше. Похопився на цій думці: цеж зрада! Але виринула друга думка: Зрада кому?... Поне-волителям словянських народів, що споконвіку зазіхають на їхні багатства, без них не можуть жити, і в той же час

ними погорджують. А хіба я не належу до поневолителів? — питав сам себе. Селяни живуть родинами на кількох десятинах землі, а я? Маю стільки, що сотки родин могоб вижити, ще й пенсію гарну побираю від тихже поневолювачів. Лицемірю тільки, я такий самий, як і вони.

Повставало багато дразливих, нерозрішених питань... Заспокоював себе тим, що він один нічого не вдіє. Але раз нахлинувши думки вже не залишали його. У пам'яті повставали події з давньої минувшини, вставали криваві різні, руїна, здушення прояви окремоти, переведені москвинами впродовж віків. Всі ті Боголюбські, Грізні, Петри Перші, Катерини й Меншикови, Бирони і "Тишайші" царі, та й свої рідні Вишневецькі, Конєцьпольські, Паци, Кочубеї, Крижанівські і Брюховецькі. І як прототипи повставали у пам'яті величаві-постаті Ярослава, Мономаха, Мстислава, Романа і Данила, Кричевського, Богуна, Хмеля, Дорошенка, Орлика і Полуботка... І він іде шляхом тих перших, кого нарід проклинає і досі... Думав: Життя мого народу це довга низка терпінь, боротьби і протилежних крайностей. Українство має багату культуру — і немає признаного світом імені. Має тисячлітню історію — і не має держави. Свободо-любний і гуманний, мав волю тоді ще, коли європейські народи стогнали під гнетом фєвдалів, ніколи не посягав на волю інших народів — і сам поневолений й досі. Згідливий і людяний — і віками провадить зажерту боротьбу, віками боронив Західню Європу від навали азійських племен — і у подяку зносить погорду від тієї Європи. Багато причинився до освіти сусідів, дав їм тисячі талановитих вчених, мистців, полководців — а самий і досі стоїть позаду освічених народів. Має величезні природні багатства — і живе у страшній нужді. Кормить хлібом пів Європи — і сам не має хліба подостатком, часто голодує. Гине у братовбивчих війнах за інтереси державних народів, — а що має в подяку? Валувське "нет і бить не может"...

Алеж кажуть, що війна ведеться за визволення. Смішно! Росія сама душить словянські народи, як ніяка інша держава. А Франція засліплена бажанням зрєважуватися за 1871 рік... Якаж то війна за визволення? Може і за визволення, та тільки не тих народів, кого ми душимо. Заздрісно, як хтось інший менші народи душить, чомуб те душення нам не змонополізувати? Виходить, що гнобити

народи можемо тільки ми, і ті, що випадково знайшлися з нами в союзі... Щож. Російського гарматного мяса вистане! Також трійця зібралася! Крамарські інтереси покривають фіговим листком культури й гуманности... Краще про це не думати..

Та думки, раз опанувавши мізком, не проминали безслідно. Кожна залишала карб, підготовляла місце для других, більш сміливих, більш протестуючих проти охопивших всіх неправди і безправя, кожна наповнювала його істоту жалем до покривджених, любовю до тих нещасливих його одноплемінників, яких землю і він прийшов завойовувати. Сам не розумів, що на нього так нагально напало. Не розумів, покищо, що пробуджується в ньому, приспана міражем величності Росії, гонорами і матеріяльними благами, нова людина, — людина-борець за волю і долю власного народу. Що озивається це кров його предків, погинувших сотками у боротьбі з наїздниками на рідні землі, мордованих і мучених у столичних казематах сусідів з заходу й півночі, мучених попередниками того, кому він тепер служить. Пробуджувалося почуття — націоналізмом зване у сучасній термінології; націоналізмом не тим партійно-вузьким, зоологічним, готовим всіх нищити, хто з ним не погоджується, а націоналізмом — готовим віддати все, здібности й життя за добро однокровного народу...

Господині завважили раптову зміну настрою ротмістра, та не сміли переривати мовчанки, може не здогадувалися й причин тієї зміни. А він сидів у задумі схиливши на руки голову. У такому положенні застали його Петро і Дегтяренко.

Паволоцький повеселішав, чи може веселого влавав, щоб заховати свій душевний стан від сторонних очей.

— І це також українці, мої односельчани, — відрекомендував прибулих. — Щож доброго скажете, хлопці?

— Зголошуюся за вказівками, ваше високоблагородіє. Я дежурний по сотні, — в стрункій поставі відрапортував Петро.

— Не одержав ще денного наказу з полку. Хіба пізніше зайдеш. Або, зажди тут! Сідай, дивись, які гарні дівчата! — говорив нервово-весело. — Це тобі, брате, не наші київлянки. Може вподобаш котру, то повеземо галичанку до Києва. Тиж²³) парубок ще...

— Та ще й гарний який, — додала вже зовсім свobodно господиня. — Подивіться но, дівчата!

Дівчата червоніли, закидували очима в куток, начеб побачили там щось цікаве. “Стороння людина моглаб подумати, до хати зайшовши, що всі ті люди давні знайомі, а не завойовники у ворожій країні.

— Де мені женитися, ваше високоблагородіє, молодий я ще... — відмовлявся Петро сміючися.

— Чогож ти закидаєш очима в сторону дівчат? — не вгавав Паволоцький.

— Бо дівчата справді гарні, то чомуб мені не дивитися? — Петро відповідав зовсім не по військовому. — Все гарне притягає очі.

Всі сміялися. Один Дегтяренко топтався на місці не насміляючися переривати веселої розмови. Наскільки постави Петра виявляла спритного, бистроумного кіннотчика, настільки у вічно задуманого несмілого Дегтяренка було в поставі щось глибоко цивільне. Був придатний до плуга, до коси, колиб належав до “освічених”, був би добрим бюровим робітником, але не вояком. Його розпізнавши, Паволоцький призначив чурою й мав спокій з річами. Дегтяренко знав що де лежить, начеб мав списаний реєстр. Хоч протилежні характерами — він і Петро були ширими приятелями. Паволоцький зачепив його питанням:

— А ти, Степане, що хотів?

— Та я, ваше високоблагородіє, — потиху відповів Дегтяренко, — спитати, чи вюки розпаковувати.

— Бійся Бога, Дегтяренку! Коли не соромишся мене, то хоч дівчат посоромивсяб. Деж так потиху говорити? Я нічого й не чув...

Дегтяренко повторив голосніше.

— Хіба ліжко тільки. Та ще маєш час! Відпочивай собі...

— То я піду — і Дегтяренко повільно повернувся до виходу. Паволоцький, Петро, а навіть жінки з усміхом слідкували за ним.

— Це якась дуже лагідна людина, — замітила господиня.

— І додайте, — розумна людина. Будь він освіченим, з нього вийшов би здібний вчений, — перервав Паволоцький. — Отже бачите, які у нас вояки! Можна від них сподіватися знущань або грабунків?

Розмова затягалася. Дівчата посміщали й собі увязалися в розмову. Розпитували про життя у Східній Україні, при Київ, цікавилися наддніпрянською літературою, розповідали про пережите в останніх днях австрійської влади. Посмілилися настільки, що розглядали ордер Юрія на грудях Паволоцького. Порівнював він дівчат з учителькою-епархіялкою у своїм селі. Там дурна чванливість походженням зо “свяченого” коліна, бажання вдавати з себе панночку, погорда до селян, — тут віддання своїй праці не за гріш тільки, а з почуття обовязку, з чесного бажання бути корисною для селянства, з якого вийшли...

Почало вечоріти. Господиня що мала ліпшого, ставила на стіл для “ворога”. Дівчата побігли десь за начинням. Жінки пробували вояцький суп з сушених овочів, принесений з похідної кухні Дегтяренком, припрошували “москалів” до своїх страв.

Пізно ввечорі посильний приніс наказ з полку. Віддавши розпорядження по сотні, Паволоцький ляг. На лаві примістився задуманий Дегтяренко, а в сусідній кімнатці, без дверей навіть, помістилася господиня з дівчатами. Галичанки не відчували вже найменшого страху перед москалями. Одні й другі довго не могли заснути під впливом свіжих вражень. А в головах роїлася нерозгадана загадка: — І навіщо люди воюють?

(Дальше буде).

²³⁾ До степеня вахмістра російські старшини обовязані були звертатися до вояків “ти”.

Н. М. Уманець

ДО БРАТІВ

Знемігся, ти, бачу, в нерівній борні
Нащадку козацького роду.
І кров твою з потом не ворог тяжкий,
Мов кінь той, у спрагу не воду!
Твій шлях позначився ще в ранню добу,
Як орди татарів гуляли,
Як у півночі й заходу злі вороги
Тебе повсякчас облягали.
Не падай в зневірі, Ти стій і борись!
Ти ще ворогів переможеш!
І хрест Твій важкий, що несеш від віків,
На Троні Держави положиш...

Літопис Історичних Подій по Державах

Зібрав Ол. Луговий

До Мексико: (Пропущено через недогляд):

1821, 24 лютого. Проголошено незалежність Мексико. Анастасіо Бустаманте президентом. 1837-1842 (далі Санта Анна диктатором до 1846 року, хоча, Бустаманте був лише президентом з імени, а Санта Анна за своїм помічником, генералом Мартином Кареро вдійсности керували Мексиком. А. Лопез де Санта Анна родився 21 лютого 1795 року, умер 21 червня 1876 року).

1855. Генерал **Жуан Альварез** президентом (1780-1867). У нього помічником Ігнат Комонфорт (не мексиканець).

* * *

ДЕРЖАВИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АМЕРИКИ

(Подані в порядку географічного положення країн).

Гватемала. — Столиця Гватемала (Нуева).

До 1821 року всі республіки Центральної а почасті й Південної Америки під еспанським володінням (див. Мексико і Перу).

1821 р. 16 березня. Проголошено незалежність Гватемали, після революції. Війна з Еспанцями.

1823. Прогнано Еспанців ген. Симоном де Боліваром. Федерація Республік Центральної Америки. 10-літня війна з Еспанією.

1839. Кінець федерації республік. Гватемала окремою державою.

1840. Відкрито руїни міста Маїв — Квірікуа.

1879. Конституція Гватемали. Часті заворушення.

1890. Союз республік Центральної Америки.

1898. 18 лютого. Вбито президента Хозе Баріоса.

1914. Мануель Кобреро президентом.

1944. Жуан Хозе Аревало президентом.

1945. Відкрито кордон між Гватемалою і Сан Сальвадор. (Постійної армії нема).

* * *

САН САЛЬВАДОР — столиця Сан Сальвадор.

До 1839 (як вище подано).

1914. Карлос Мелендес президентом.
1931. 3 грудня. Розрухи й революта.
1939. Конституція в Сальвадор.
1945. Січень. Ген. Сальвадор Кастанеда Кастро — президентом. (Армії нема зовсім).

* * *

ГОНДУРАС — столиця Теквесгальпа.

- До 1839 року в федерація республік Центр. Америки.
1906. Революта в Гондурас і сусідніх республіках Центральної Америки.
1914. Франческо Бертрам президентом.
1933. 1. лютого. Др. Тертуліо Каріос Андіно президентом (переобирається кожний раз). Армія з 2,500 вояків.
НІКАРАГУА — столиця Манагуа.

- До 1839 у складі федерації республік Ц. Америки.
1914. Адольфо Діаз президентом (правдоподібно мексиканець).
1927. 6 січня до 1933. Війська Злучених Держав у Нікарагуа.
1928. 20 травня. Вбито президента, генерала Люї Менса.

1936. Анастасіо Самоза президентом (переобирається досі).
1939. 22 березня. Конституція в століття існування республіки. Під цю пору генерал Самоза є диктатором республіки. (Армія з 3538 душ).

КОСТА РІКО — столиця Сан Хозе.

1812. Еспанська конституція в американських посілоствах.
1839. У складі Центральної Американської Федерації.
1871. 7 грудня. Конституція.
1914. Пікардо Химинез президентом.
1923. Установлено збройну силу — 500 вояків.
1944. Лютий. Теодор Пікадо президентом.
1948. Квітень. Повстання полк. Фігуероса, в поміч нововибраному президентові Улате. (Пікадо піддержують комуністи).

* * *

ПАНАМА — столиця Панама.

1513. Васко Нунез де Бальбоа пройшов Панамську

шийку до Тихого океану, білі оселі в Панамі. (Род. 1475, покараний смертю —Петрарієм Давилою 1517 р.).

1538. У володіннях Еспанії (з Перу, Чіле й Аргентиною) до 1821 року.

1821. 28 листопада. Панама незалежною республікою.

1822. У складі Нової Гренади (Венесуела, Колумбія, Еквадор, Панама й Болівія). Конгрес, скликаний Боліваром в Панамі. (Нова Гренада — також — Колумбійська федерація).

1829. Панама відділилася від Колумбійської федерації.

1832. У складі Колумбії (відділювалася і прилучувалася кілька разів).

1881. Фердинанд Лесепс в Панамі.

1888. Початок будови Панамського каналу французами, великі надужиття, згинуло коло 15 тисяч робітників, банкруцтво.

1895. ЗДА набувають права на Панамський канал. Непорозуміння.

1903. 3 листопада. Панама відділилася від республіки Колумбії.

1903. 18 листопада. Договір з ЗДА відносно каналу.

1914. Белізаріо Парас президентом.

1914. 15 серпня. Відкрито Панамський канал.

1917. 7 квітня. Проголошено війну Німеччині.

1924. 1 червня. Договір з ЗДА.

1931. 2 січня. Револьта, прогнано президента Ф. Аро-семена.

1936. 2 березня. Гарантія Панамської незалежності ЗДА.

1941. 2 січня. Плебісцит і конституція Панами.

1945. 15 червня. Енріко Хімінез президентом.

(Оборона армією і фльотою ЗДА).

Всі 6 центрально-американських республік проголосили офіційну війну Німеччині, Італії і Японії. В економічному і мілітарному відношенні підлягають Злученим Державам Америки.

* * *

ПІВДЕННО-АМЕРИКАНСЬКІ РЕСПУБЛІКИ

КОЛУМБІЯ — столиця Богота.

До 1810 — еспанська кольонія, часті повстання; повстання 1810 року одночасно з мексиканським.

1819. 27 грудня. Проголошення незалежності. Симон де Болівар першим президентом (род. 1783 у Венесуелі, вчився в Мадриді, Еспанії, учасник повстань 1810-12 року, відтоді на вигнанні, 1819 погромив генерала Монтеверда в Каранас, звільнив Панаму, Венесуелю, Колумбію, Еквадор, Перу, Чіле і Болівію. Умер 1830 року).

1822. Де Болівар — диктатором Нової Гренади (Великої Колумбійської Федерації). Війна з Еспанією.

1825. Конгрес в Панамі. Відділилося Горішнє Перу (Болівія).

1828. Болівар удруге президентом Нової Гренади.

1832. 29 лютого. Розпалася Колумбійська Федерація. Колумбія задержала назву Нова Гренада.

1863. 8 травня. Конституція. Привернено Новій Гренаді імя Колумбії. Війна з Еквадором, 20 листопада.

1901. Війна з Венесуелою.

1914. Карлос Розтрепо президентом.

1938. Альфонсо Альваро Лопез президентом, до 1946 року.

1946. Альберто Лієрас Комарго президентом.

1947. Мартон Осніна Перез президентом.

1948. 8 квітня. Заворушення, інспіровані комуністами, вбито лідера ліберальної партії Е. Гайтана, 800 убитих.

(Армія в 10 тисяч, у военний час 300 тисяч). Колумбія проголосила війну державам вісі).

* * *

ВЕНЕСУЕЛА — столиця Каракас.

До 1830 — (див. Колумбія).

1832. 29 лютого. Відділилася від Нової Гренади.

1897. Договір з Британією про кордони з Бритійською Гвіяною.

1901. Війна з Колумбією.

1902. Революція генерала Урилі.

1904. Непорозуміння зо ЗДА.

1908. Жуан Вінцент Гомез диктатором до 1935 року.

1923. 29 червня. В розрухах убито віцепрезидента, генерала Гомеза, в Каракас.

1936. 11 липня. Конституція Венесуели.

1940. Ісайя Медина президентом.

1945. Жовтень. Револьта, Ромуло Бетанкорт прези-

дентом. (Армія і фільота — коло 10 тисяч).
В офіційній війні з державами вісі.

* * * *

ЕКВАДОР — столиця Квіто.

1533-1822 кольонія Еспанії. 1809 — невдале повстання.
1822, 24 травня. Після перемоги над еспанцями під
Пічінгою, проголошено незалежність.

1832. 29 лютого. Відділився від Колумбійської федерації. Генерал Флорез президентом.

1852 - 58. У складі республіки Перу.

1863. 20. листопада. Війна з Колумбією.

1868. Землетрус, великі знищення.

1869. Повстання клерикалів. Гарсія Марена захопив
владу.

1875. Вбито Гарсію Марену. Др. Антоніо Бореро пре-
зидентом.

1884. Конституція.

1914. Леонідо Пляжа президентом.

1940. Карлос Аройо Дель Ріо президентом.

1942. 29 січня. Договір з Перу відносно кордонів.

1942. Вересень. Бази для Злучених Держав. Офіційна
війна з вісью.

1944, 29 травня. Повстання . Хозе Маріо Веласко
Ібара президентом.

(Армія в 8 тисяч).

(Далі буде).

ЖАРТИ

Нагрівив забагато сучасний "спорт," то ж пішов
сповідатися. Священик питає:

— Що ж, багато нагрішили?

— О, єс сер!

— А будете більше грішити?

— Но, сер!

— Каєтеся в своїх гріхах?

— Шюр!

— То йдіть перед образ і помоліться!

— Ол райт!

Ол. Луговий

Літопис Подій з Української Історії

(Далі)

Ізяслав у друге 1069-1073.

Ізяслав недодержує присяги братам. Його син Мстислав Ізясл, карає смертю 70 визначинх боярів, а 500 інших осліплює. 18-го жовтня, 1070 поляки грабують і палять Київ. Повстання киян і різня польських військ. За згодою Ізяслава, Болеслав II (швагер Ізяслава) прилучує до Польщі Перемишль. З Київа втікає у Чернигів Антоній Печерський.

1070. 20-го жовтня умер митрополит Іляріон-Ефрем.

1072. Спас на Берестові Володимира Мономаха.

1072-1106. Іван Вишатич воевода Київський.

1073. 1-го квітня. Похід Святослава і Всеволода на Київ. Ізяслав у союзі з Всеславом Полоцьким, киянами зненавиджений, на війну не рішається. Обрабувавши, 19-го лютого, Київ, втікає у Польщу. Там його пограбовано, але помочи не дано. Ізяслав у німецького цісаря Генриха IV. Святослав Ярославич вел. князем.

Святослав Яр. 1073-1076.

1073. Збірник Святослава з портретами його родини. Літопис Никона.

10 липня. Умер Антоній Печерський, ворог Ізяслава.

1074. 16-го жовтня. Напад Мадярів на Галичину.

1074. Володимир Мономах займає польське пограниччя. 3-го травня умер Теодозій Печерський.

1075. Союз Святослава з цісарем грецьким Михайлом, 1-го січня. Союз Ізяслава з цісарем Генрихом IV у Майнці. Швагер Святослава, еп. Тріру Бурхгарт прибуває послом у Київ і погрожує війною з Німеччиною. Митрополит Юрій в подорожі у Царгород. (Праця-Боротьба з Латиною.) Умер єпископ Петро Переяславський. Ефрем єпископом.

1075. 23-го квітня. Син Ізяслава Ярополк-Петро просить помочи у папи Григорія VII, Гільдебранта. Болеслав, Генрих і папа забирають дарунки, але помочи не дають. Святослав-Симеон будує монастир свого імени.

1077. 9-го січня. По невдалій операції боляка на шиї

умер вел. князь Святослав. Всеволод вел. князем. 2-й збірник Святослава.

Всеволод Яр. 1077. 1 січня. Всеволодів син, Вол. Мономах князем Чернигівським, Олег Святославич — Волинським. Похід поляків з Ізяславом на Україну. Угода на Бузі. Олег Святославич відбирає Чернигів від В. Мономаха, він переходить в Переяслав.

Ізяслав у трете. 1077-1078.

15 липня, 1077. Ізяслав у трете вел. князем.

1077. Умер Митрополит Юрій, 12-го грудня.

1077. Митрополит Іван II прибув у Київ. (до 1088 р). Боротьба Всеволода з синами братів. Від Олега Святославича відобрано Чернигів, від Бориса Вячеславича, Смоленск. Вони наймають половців і громлять Всеволода над рікою Сожицею. Ярополк Ізясл. князем Волинським.

1078, 3-го жовтня. На Нежatinій Ниві Ізяслав і Всеволод розбили війська братаничів. Згинули в бою Ізяслав і Борис Вячеславич Смоленський. Олег Святославич втік у Тмуторокань. Никон Великий ігуменом печерським.

Манастири Андріївський і Лазарівський у Києві.

Київ Печерська Успінська церква у Києві.

Безнастанні напади половців на Лівобережжя.

Всеволод-Андрій, у друге. 1078-1093.

16-го квітня, 1077-1078. Похід Володимира Мономаха на Чехію і Судети.

Всеволод опановує престолом без боротьби, по праву наслідства. Князі "ізгої" без землі — Рюрик, Володар і Василько Ростиславичи, Давид і Роман-Ростислав Ігоревичи, та Всеслав, Роман-Гліб, Олег і Ярослав Святославичи. Безперестанні війни з ізгоями (Всеволод говорив п'ятьома мовами, в тому і латиною).

Сини Ізяслава Ярослава — Ярослав-Панкрат, Мстислав-Андрій, Святополк-Михайло і Ярополк-Петро князями Галичини і Волині, з 1077 р. Ярослав род. 1077, ум. 1088, дитиною. Ярополк родився у Польщі. Сини Ігоря Ярославича — Давид, родився 1059, Роман від нього князі Новгородськи; **Святославичи** Роман-Гліб забитий киянами 1078 року, Всеслав-Давид, якійсь час князь Новгородський, Олег-Михайло Гореславич, князь Тмуторокані, род. 1058, (на засланні у Царгороді, де женився з Теофанією з Муза-

лонів), Ярослав-Борис, від нього князі Муромсько-Рязанські. Дочки Святослава Ярославича — Евтимія за царем грецьким Олексієм IV, Предслава — умерла черницею 1116 року. (Князь Роман-Гліб — автор).

1081, 17-го травня. Володар Ростиславич здобув Тмуторокань від Святославичів.

Сини Всеволода — Володимир Мономах, женатий коло 1075 р. з дочкою англійського короля Гаралда II, Гідою-Елисаветою, Ростислав — і дочки Ганна, Евпраксія і Катерина.

1082. Папа римський Климент III шле послів у справі злуки церков, до митрополита Івана II.

1083. Війна Всеволода з ізгоями—Олегом Святославичем, Давидом Ігоревичем і Володарем Ростиславичем, що домагаються волостей. Давидові надає Всеволод Погорину волость. Війна Давида з Ярополком Ізяславичем Волинським.

1083. Рюрик і Василько Ростиславичи, що перебували під наглядом Ярополка Ізясл. втікають з Володимира-Волинск. і зібравши дружину здобувають Володимир від Ярополка.

1084. Всеволод висилає проти них сина Мономаха. Мономах наділює Ростиславичів — Рюрика — Перемишлем; Василька—Теребовлею, і Володаря—Звенигородом. (коштом Ярополка). Початки відокремлення Галичини.

1085. Війна Ярополка з Всеволодом. Мономах здобуває Волинь, Ярополк втікає у Польщу до рідні. Його жінка, Ірина, з сином Ярославом і дочкою Анастасією в полоні у Луцьку. Княгиня Ірина в черницях. Волинь надано Давиду Ігоревичу.

Воєвода Ратибор, посол Всеволода і Мономаха.

1087. З поміччу поляків Ярополк вертає собі Волинь, підбиває Звенигородське князівство.

1087. 13-го жовтня. Ярополк Ізяславич гине від підсланого вбивника Нерядця. (Його син Ярослав умер 1103 року у вязниці, а дочка за князем минським Глібом, з польських князів, умерла черницею 1158 року.

1088. Умер Митрополит Іоан II, автор післання папі Клименту і черцєві Якову. Княжна Анна Всеволодовна їде у Царгород і привозить Івана III, старого скопця (умер

1090 р.), від якого люди втікали зо' страху. Умер Никон Великий.

14 серпня, 1089. Освячено Успенську церкву пятьома єпископами.

1088-1093. Княнин Петро Милоніг будує мурований Видубицький монастир.

1089. Умер князь Всеслав Полоцький, Рогволод II з братами Борисом і Давидом князями.

(Дальше буде).

Російський цар Олександр II часто подорожував по своїй імперії. Підночував у поміщиків, а де поміщика не було, — не гребував гостиною священників. От, одному священникові на Полтавщині й заповіли, що в нього нччуватиме сам цар. Відомо, хопилися напикати й наварювати. Священик бідкається, як він з такою високою особою, земним богом, говоритиме. Попада й порадила, — відповідати лише на царські запити і до кожної відповіді додавати: “Дякуючи Богові й царській вашій величності.”

Приїхав цар. Вечеряють. Олександр II чемно підтримує розмову, старається господаря підбадьорити:

— Як же, отче, поживаєте?

— Добре, дякувати Богові й вашій царській величності.

— Доходи не малі?

— Достатні, дякувати Богові й вашій царській величності.

— Парохіяни добрі?

— Добрі, дякувати Богові та вашій царській величності.

— А діток маєте?

— Четверо, дякуючи Богові й вашій царській величності.

— Ну... А я чим у тому завинив? — не стерпів цар.

* * *

— Чому ти бігаєш часто до аптикаря, коли заручена з лікарем? — питає приятелька приятельки.

— Бо аптикар одинокий, що може прочитати лист від мого нареченого.

* * *

Ол. Луговий

Історія Української Православної Церкви

Продовження

Будівництво Ярослава Мудрого і Церковний Устав

Ціною довгих війн Ярослав відобрав роздаровані Святотополком західньо-українські землі, закріпився на південному побережжі фінської затоки (заснував там міста Юріїв (тепер Дернт), Ям (мабуть Ямбург) та Копоре. Добре розумів і значіння Чорного моря для своєї держави, що й спричинило останній похід на греків 1043 року. З братом Мстиславом, володарем Лівобережної України, провадили державою спільно, так, що по суті — Україна була об'єднана в один державний організм. А по смерті Мстислава, 1038 року (його одинокий син Евстахій умер пять літ ранише батька), вся Україна об'єдналася під владою Ярослава.

Деревляна церква св. Софії у Києві побудована Ярославом ще 1017 року, наступного року поляки її спалили. З опануванням Києва у 1019 році, Ярослав будує церкву Благовіщення над Золотими воротами, церкву й монастир Юрія (свого патрона) і церкву Ірини, на місці давньої Ірининської церкви. Перебудував також Десятинну церкву, яку поляки й мадари напів зруйнували й збезчестили, докінчив будови церков в Овручі й Володимирі Волинському, що їх розпочав його батько. Ярославів син, Володимир, збудував кам'яну Софійську церкву в Новгороді, а небіж, Брячислав Ізяславич — церкву Софії в Полоцьку. Брат, Мстислав Володимирович, побудував кам'яну церкву Богородиці в Тмуторокані, та, в 1026 році, церкву Спаса-Преображення в Чернігові. Ця, остання збереглася без особливих змін до наших днів.

Дві церкви, апостолів Петра й Павла в Берестові, і Хрестовоздвиженську в Переяславі, обі кам'яні, побудував митрополит Іоан І. Загально, згідно літописів, за 50 літ після удержавнення християнства побудовано в Україні 20 кам'яних церков. З них до наших часів уціліло три — Софії в Новгороді, Спаса в Чернігові, і Софійська катедрa в Києві.

Взірцем будови Софії київської — послужила побудована в шестому віці цісарем Юстиніаном I Софія царго-

родська (тепер турецький мошей Ая Софія), однак за значними змінами, приміром — дев'ять бань, замість величезної одної, як у Царгороді. Первісна Софія київська збудована на 175 стіп довжини, 119 стіп ширини і 98 стіп до бань висока. В давнині вважалася єдиним зразком архітектурного мистецтва в цілій Європі. Збудована на місці перемоги Ярослава над печенігами, в 1036 році. Коли будову закінчено й освячено — певно невідомо, самі літописці писали неоднорідно: одні у 1044-47 роках, а інші зазначають, що катедрі св. Софії освячував митрополит Іларіон, отже ніяк не раніше 1051 року. Дата освячення — хитається між 17-26 листопада.

Зрозуміло, що величава будова вимагала й відповідних прикрас. Але з давніх образів відомі шість тільки, — привезені в часах Володимира з Царгороду. Всі ті образи в княжих міжусобицях попали в Московщину, а один у Галичину (образ Ченстоховської Божої Матері, забраний з Галича до Ченстохови Володиславом Опільським). Поняття про давній живопис дають велитенська подоба Божої Матері, так зв. “Непорушної Стіни” у зводі вітваря св. Софії (вітварна стіна стоїть непорушно, без всяких поправок, ще від часів Ярослава, звідти й назва), численні образи святих, образи мозаїчні, та не так давно відкриті згід з пізнішого отинкування до 400 фресків.

Релігійна діяльність Ярослава виявилася в доповненні церковного уставу Володимира Великого, поширенні шкільництва при церквах і заснуванні книгозбірень. Школи, по всім прадоподібностям, були вищого типу. В одному з своїх “Слів” (поучень) митрополит Іларіон говорить: “ми пишемо не для незнаючих, а для людей, що книжні мудрости глибоко пізнали.” Видно, пізнавших “книжні мудрости” в часах Ярослава було вже багато, інакше митрополит так не висловлювався б.

В “Уставі Ярослава Мудрого” читаємо: “Це я, великий князь Ярослав, син Володимирів, по наданні батька свого, згадали ми з митрополитом Іларіоном зложити Грецький Номоканон, котрих не належить судових справ судити князеві і боярам. Віддалисьмо митрополитові і єпископам ті справи по всім містам і по всім областям нашим, де християнство.” Далі йде установлення кар за різні злочини, чи навіть (по сучасному) за неетичні

вчинки. Характерно, що в часах Ярослава не помітно різкого відмежування владних кол від простолюддя. Наприклад: За вкрадення чи присилування дівчини — боярської дочки — між 5 і 1 гривня золотом пошкодованій, і така ж сума церкви, винного карає ще княжий суд. Селянської — пять гривень срібла пошкодованій і стільки ж церкві, а винному — княжий суд.

За каліцтво — бояр — по пять золотих гривень, селян — по 15 гривень срібла, купців (можливо тому, що переважно були чужинцями, а зокремо збирали величезні зиски) — лише по три карбованці. (Одна гривня рівнялася тоді третині фунта).

Третій уступ і дальші торкаються подружних взаємин. За прогнання жінки — боярином — по 5 гривень золота пошкодованій і церкві, купцям — три карбованці, простолюдинам по 15 срібних гривень. Двоженство, рівнож і двомужство, каралося смертю. Коли чоловік і жінка розводяться — 12 гривень, коли одружується з нехристиянином, “іншовірцем” — 8 гривень кари; іншовірця проганяється з краю, а співвинну — береться до церковного дому під догляд. Наколи мужчина ударить чужу жінку — їй за зневагу платить 6 гривень срібла і церкві 6 гривень, а князь судить винного своїм судом. Якщо син ударить батька чи матір — церковна покута і кара княжого суду. На батька й матір накладається сувора церковна покута, якщо присилують дівчину йти за нелюба, або не дадуть їй заміж за кого вона хоче й вона собі що заподіє. Наколи без провини ударить свекор, чи девер (брат чоловіка) невістку чи братову — за зневагу платить по княжим законам, а церкві шість гривень.

Розвід подруж “Церковним Уставом Ярослава” визнається по наступним причинам: За змову проти великого князя і країни — незамішана у змові сторона одержує розвід; подружну невірність — винній стороні — кара княжого суду, невинній — розвід.

Наколи жінка ходить вечорами без свого чоловіка, або проводить вечорі й ночі поза домом — розвід. Так само розвід за часті крадіжки, зосібна за обкрадення церкви. Церковній і княжій карі підлягали за сексуальні взаємини старших мужчин з молодими жінками, чи навпаки — старших жінок з молодими хлопцями. Винною визнавалася старша сторона.

Характерно, що "Устав" боронить жіноцтво перед сильнішим полом. Невістку — не вільно без вини вдарити навіть свекрові чи свекрусі. Та нема згадки про кару, коли чоловік ударить свою жінку. Очевидно, князь і митрополит, оба високогуманні й освічені мужі, виходили з заложення, що подружжя засноване на взаємній прихильності й пошані. Уступи про розводи — не втратили свого значення й досі, як одинокі розумні причини розводів. Зокремо своєрідну рівноправність перед законом усіх верств тубільного населення України встановлено в часах, коли в Західній Європі простолюддя попало в цілковите безправ'я, було віддане на ласку всякого самодура з вищої верстви. "Устав" є наче б доповненням "Руської Правди," цивільного права княжої України.

Митрополит Іларіон і його творчість

Хоч війна України з греками закінчилася ще в 1045 році, для України нещасливо, добросусідських відносин з Царгородом не навязувано, головню завдяки осліпленню греками кільканадцять тисяч українських полонених на чолі з воеводами. В Україні, навіть поганській, таких жорстокостей не допускалися: полонені сім літ вважалися державними невільниками, працювали, а по 7 літах набували всі права українського громадянства, чи, на бажання, відсилалися до країв, звідки вони походили. Не направилися відносини з Царгородом і після смерти митрополита Теопемпта, 1049 року. А зокремо й греки не знали ще, якою Українську Православну Церкву вважати — підлеглою царгородському патріархові митрополією, чи церквою Автокефальною, тобто цілковито самостійною.

Єпископат Української Церкви в більшості вже висвячувався з вихованців київських шкіл. Що час усамоствійнення Української Церкви настане раніше чи пізніше — Ярослав Мудрий добре розумів, однак довший час не міг зважитися на рішучий розрив з Царгородом. Переконавшись в байдужному ставленню Царгороду до справ віри в Україні — розпорядився перевести вибір митрополита в Києві. 6 вересня 1051 року український єпископат обрав митрополитом України старшого священника Петропавловської церкви в селі Берестові, визначного письменника-патріота й проповідника — Іларіона.

Учень київської школи, Іларіон великому князеві й митрополитові Іоанові I був добре відомий. Правдоподібно митрополит Іоан і призначив Іларіона настоятелем церкви ап. Петра й Павла, що її він самий і побудував. Ще священником написав Іларіон “Слово о Законі і Благодаті”, злучене з “Похвалов великому князеві нашому Володимирові”, та “Молитву за Землю Русько-Українську”. У цих творах глибоке чуття і щирість, високий патріотизм, багатство зворотів і порівнань, ставлять Іларіона на чоло нашої давньої літератури. Зосібна чудовий його зворот до Володимира Великого — встати з гробу й поглянути на славні діла свого сина Юрія (Ярослава) й невістки Ірини, поглянути на розцвіт Української Держави, щоб знали всі королі й народи, що Володимир “не в невідомій землі панував, а в Русько-Українській, про яку знають і про яку чують в усіх кінцях світу.” Молитву Іларіона за Україну так високо цінено в давнину, що вживалася в православних словянських церквах (очевидно з відповідними змінами імен) до кінця 16-го віку, а в українській до ліквідації, 1685 року, у всіх значніших богослужбах. Його “Приречення вірі” (після вибору митрополитом) виголошувалося як присяга кожного пізнішого митрополита України, також аж до часів ліквідації Української Православної Церкви.

Похвала Володимирові Великому написана не пізніше 1036 року, бо 10 лютого 1037 велика княгиня Ірина вже померла, а в “похвалі” вона згадується ще живою. Словянські православні церкви княгиню Ірину зачислили до святих, рівно ж і українська греко-католицька церква. Деякі чужі тогочасні літописці висловлюють здогад, що причислено до святих княгиню Ірину Аскольдову, а не Ярославову. Це лише здогад. Українських святих записано в місяцеслов (календар) щойно в 1103 році, до того Ірина Аскольдова походила з іншої династії, переможеної новою династією Рюриковичів.

Не можна устійнити, чи митрополит Іларіон звертався в Царгород за патріяршим благословенням. Того ж, 1051 року, патріярх Михайло Керулярій прислав у Київ трьох знавців церковного співу. Також 1051 року Ярослав Мудрий одружив свого сина Всеволода з дочкою цісаря Константина Мономаха, Анною, очевидно, для скріплення взаємин. Хоч дата одруження Всеволода точно не відома,

але 26 липня 1052 року у Всеволода вродився вже перший син, славний Володимир Мономах. Отже, все промовляє за тим, що патріярх визнав Іларіона митрополитом України.

Про діяльність Іларіона-митрополита — літописці не подають. Не згадують про нього і в описах смерті Ярослава Мудрого, 20 лютого 1054 року. За те під 1055 роком, з приводу суду над очерненням своїм слугою Дудиком, єпископом Лукою Жидятою — згадується митрополит київський Єфрем I. Це дає привід, головню католицьким історикам, писати, що митрополит Іларіон був прихильником Риму, переочивши його православну догматику у “Приреченні вірі.” У давніх катальогах київських митрополитів подано припущення, що під імям Єфрема I — Українською православною Церквою керував власне Іларіон, а зміна імени повстала від постригу в черці. Всі історики погоджуються, що Єфрем I був також українцем, учнем київської школи. З Царгороду в ті роки ніякого митрополита в Київ не висилали, ані не висилали нікого на посвяту з Києва. Нема жодних вісток і про благословення патріярхом митрополита Єфрема, — видно митрополит одержав благословення ще раніше. Рік прибуття в Україну наступного, по Єфремові, митрополита Юрія I — не устійнений (1063 - 1068 роки), а в 1068 році митрополит Єфрем пішов на спокій задля старости, і вмер 20 жовтня, 1070. В катальогах митрополитів так і сказано, що митрополит Іларіон вмер року 6578 (1070).

Коли візьмемо під увагу, що поділ церков на православні і католицьку стався 5 місяців після смерти Ярослава Мудрого, а Іларіон на похоронах не був, та що від 1051 року аж до вибору митрополитом Климента Смолятича (1147) між Царгородом і Києвом піддержувалися якнайкращі взаємини, то сама собою виникає правдоподібність, що митрополит Іларіон виїхав на Вселенський Собор у Царгороді, на якому й настав поділ церков, 16 липня 1054 року. Є вістки, що представники папи Лева IX, після поділу, плянували втікати з Царгороду в Україну, одначе напрям змінили. А міняти напрям потреби не було, бо ж великий князь Ізяслав Ярославич та вся його родина, завдяки Гертруді польській (жінці Ізяслава) латинству сприяли. Все ж, впливи митрополита Єфрема стримували

князя Ізяслава від рішучих змін у справах віри. Не поспів Єфрем відійти на спокій, і того ж року Ізяслава з Києва прогнано.

Зсумувавши всі дані — зістається погодитися, що Іларіон - Єфрем керував Українською Церквою впродовж 17 літ, з 1051 по 1068 рік. Докладно відомо, що він освятив церкву й монастир св. Юрія. Память митрополита Іларіона в давнину святкувався 20 жовтня. У 1103 році його причислено до святих України. Пізніші міжусобиці й занепад Києва спричинили те, що митрополита Іларіона почали змішувати зо схимником Іларіоном, співпрацівником Антонія і Теодозія Печерських. Дехто з російських істориків (Приселков), висловляє здогад, що Іларіон — це Ігумен Никон Великий, що умер 1088 р.

В роках керми Іларіона-Єфрема Українською Православною Церквою засновано славу Києво-Печерську Лавру. Але про те в наступних статтях.

(Далі буде).

АНТІН БІДЕНКО

ВІСТІ

І сипляться вісти із Рідного Краю . . .
Сумні, невеселі нам вісти прийшли,
Що пекло створили вороги із раю,
А людей рабами на власній землі.

Батько старенький, волі не діждавши,
Заснув десь сердега під стріли гармат,
А мати в сусідів самою зісталась,
Та й тих вже прогнали із рідних їм хат.

Рідну хатину вороги спалили,
Садок коло хати буряном поріс,
Брата, що не здався, катюги убили,
А менший взяв кріса і пішов у ліс..

І шлють люди вісти із рідного краю,
Вісти все сумніші доходять до нас, —
Там пекло зробили вороги із раю..
І вже на відплату настає нам час..

Ворожба небесних знаків на літо 1948 року

Перша замітна планета 1948 року. — Скорпіон. Скорпіон — трійливий, якщо вкусить християнина — то ради вже нема. Віщує дорожнечу, девалюації, спекуляції, а може й третю світову війну. Українці накидатимуться один на другого скорпіонами.

Планета Рака — недобра планетка! Віщує, що світова політика і далі стоятиме (вибачте) “раком”. Наша національна політика рачкуватиме по рачому — взад.

Ще далі — Риба, “фіш” по англійськи. Недобре ворожить для світу і для українства. Наші політичні “фіши” так і не прийдуть до виrozumіння й щирости. Так само “фіши” ОН.

Над Рибою й Раком планета Стрілець. Не пізнати, чи стрілець з вусами, чи без. Якщо з вусами й грубим носом — це совітський генералісімус. Якщо без — віщує, що й цього року в нас стрілятимуть зпоза плота, бо ж це безпечніше. Зявиться занадто багато героїв між українцями, раних по сім і девять разів, але без єдиного знаку рани.

Недалеко Стрільця — Бик. Віщує бійки (не війну), в світі, і війну між нашими угрупованнями. Бика дехто зове не Биком, а Бицьом, зосібна, коли ті Бики зовуться “політишеними”.

Планета — Водолій — віщує повені на святій землі. Повені де-не-де вже почалися. Українські видавництва скрізь по світі цього року видаватимуть твори, занадто розведені водою. Добрих, конструктивних творів, цього року не буде. (Треба платити авторам!)

Надто виразні на небі Близнята. Дуже поганий знак для незамужних жінок, зосібна — що все подорожіло. Але є надія на державні допомоги матерям близнят.

Планети Діви — цього року не видно. Значить, буде посуха на дівчат. По давньому будуть самі незамужні мушкетки.

Виразний Цап. Ворожить, що політикери аж цапки ставатимуть в обороні своїх партійних доктрин. Цап з Кремля розженеться до скоку на Атлантик. Канадійський Цап від комунізму зробить зо п'ять обіздов всіх провінцій. Наші рідні цапи — далі цап'ятимуть.

Лев — цього року виглядає Бараном. Свідчить, що й розумні люди від світових гараздів можуть виявити не львині, а баранячі прикмети. Планета Баран віщує, що деякі партійні Барани збараніють дорешти.

Остання планета — Вага. Важитиметься цього року доля світу. Українство по давньому буде легковажене.

Щастя, що 1948 рік є переступний. Ото ж, якщо він кому не подобається — може його переступити.

Чого то вам на старість нудно?
Чому то втіху знайти трудно?
Чому від нас втікає сила.
Чого життя стає немиле?

Чого? — Скажу вам, добрі люди...
До віку радість з нами буде,
Лиш не сидімо сплівши руки, —
Бо кпитимуть з нас наші внуки.

Самі ми робимось, мов діти,
В безділлю любим посидіти.
Без праці й сила утікає,
Безділля радість відганяє.

Конечно треба зрозуміти, —
Живем, щоб добре щось творити,
А ми у сплячку западаєм,
Вмирать повільно зачинаєм.

І руки кожний держить при собі,
Хоч би й безногий — стоїть у гробі.
Жаліти нас ніхто не буде, —
І цілий світ нас всіх забуде.

SUBSCRIPTIONS:

M. Holovaty, Toronto	\$2.00
William Hultay, Toronto	\$3.00
Steve Sodiak, Toronto	\$2.00
T. Tomashewsky, Toronto	\$2.00
Michael Harasymiw, Toronto	\$3.00
Paul Kit, Toronto	\$2.25
Mrs. M. Parcher, Toronto	\$3.00
Mrs. A. Kolisnyk, Montreal	\$3.00
N. M. Maniloff, Montreal	\$3.00
Alexander Luchka, Montreal	\$3.00
P. Wypruk, Montreal	\$3.00
M. Seniuk, Hamilton	\$3.00

* * * *

PUBLISHING FUND

P. Wypruk, Montreal	\$2.00
Prosvita, Point St. Charles, Montreal.....	\$32.50